

M. GREB
Berdyansk

ENRICHING OF THE VOCABULARY OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL: THEORETICAL-APPLIED ASPECT

Within the article it is substantiated the methodical expediency of enriching vocabulary of future primary school teachers with the Ukrainian lexis, with lingua-didactic terminology. There are determined directions of work with words of foreign origin. There are ascertained the criteria of choosing lexical material. There are also interpreted the theoretical achievements of scientists into the practical dimension. There are determined prospects of further research which deal with the creation of electronic Explanatory dictionaries which will be appointed to the future primary school teachers and with the methodic system of mastering general-scientific terminology by the future primary school teachers.

Key words: enriching of vocabulary of future primary school teachers, criteria of selection lexical material, dictionaries, words of foreign origin, actually Ukrainian lexis.

М. М. ГРЕБ
г. Бердянск

ОБОГАЩЕНИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АСПЕКТ

В статье обоснована методическая целесообразность обогащения словарного запаса будущих учителей начальной школы собственно украинской лексикой, лингводидактической терминологией, определены направления работы с заимствованными словами, представлены критерии отбора лексического материала, интерпретированы теоретические наработки ученых в практическое русло. Обозначены перспективы дальнейших исследований, которые состоят в разработке электронных толковых словарей, предназначенных специально для учителей начальной школы, а также методической системы усвоения учителями начальной школы общенаучной терминологии.

Ключевые слова: обогащение словарного запаса будущих учителей начальной школы, критерии отбора лексического материала, словари, заимствованные слова, собственно украинская лексика.

Стаття надійшла до редколегії 19.10.2015

УДК 372.461

Т. Л. ГРУБА
м. Рівне
grubatamila@i.ua

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ТЕКСТУ

У статті розглянуто лінгводидактичний потенціал тексту як засобу формування полікультурної компетентності учнів профільної школи. На основі аналізу наукових студій, присвячених проблемі формування полікультурної компетентності, автор виділяє такі її компоненти: когнітивно-інформативний, комунікативно-практичний та ціннісний. У статті доведено, що використання тексту на уроках української мови в профільних класах дасть змогу створити такі умови навчання, що дозволять відтворити процес реального спілкування, сприятиме засвоєнню учнями норм і моделей міжкультурного спілкування, стане поштовхом до ефективної соціальної взаємодії старшокласників в майбутньому.

Ключові слова: полікультурна компетентність, компоненти полікультурної компетентності, текст, мовні засоби, вправи.

Входження України в освітній міжнародний простір активізувало пошук нових шляхів ефективної підготовки високоосвіченого, інтелектуально розвиненого випускника профільного навчального закладу, здатного репрезентувати себе як особистість засобами мови в міжкультурному спілкуванні; зумовило інтенсивне формування концептуальних

засад національної системи освіти, апробацію нових підходів до вивчення різних навчальних предметів, зокрема й рідної мови, розроблення й затвердження предметних стандартів, зміни змісту навчання.

Пріоритетним стає розвиток мовної особистості нового типу – економічно грамотної, здатної до толерантного міжкультурного спі-

лкування, творчого мислення, відповідальної й дисциплінованої. Зважаючи на це, необхідним стає врахування потреб та інтересів конкретного учня в професійному й особистісному становленні, проекція на можливу галузь його майбутньої діяльності, підготовка до полікультурної освіти, яку розуміють як складник професійної освіти, спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етнокультурної групи, а також взаємодію всіх культур на принципах взаєморозуміння, толерантності, діалогу та плюралізму. Мета полікультурної освіти – забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх представників різноманітних расових, етнічних, соціальних, культурних та інших груп [2, 9].

Проблема формування полікультурної компетентності учнів і студентів не нова в сучасній дидактиці й лінгводидактиці. Так, у дослідженнях Г. Гулецької, І. Кушнір, М. Сімоненко та ін. наголошено на винятковому значенні полікультурної компетентності для ефективною адаптації особистості в європейському освітньому просторі. Особливості методики формування полікультурної компетентності учнів розкрито в наукових працях М. Денисенко, Л. Перетяги, І. Пескова та ін. Організації процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців різних галузей, визначенню її компонентів, ефективних форм і методів присвячено наукові публікації Л. Гончаренко, Л. Данилової, О. Івашко, І. Соколової, О. Щеглової та ін. Водночас майже відсутні наукові публікації, у яких порушено проблему формування полікультурної компетентності учнів профільних класів, зокрема під час роботи з текстом. Це й зумовило вибір теми нашої наукової студії.

Мета статті полягає у визначенні лінгводидактичного потенціалу роботи з текстом як ефективного засобу формування полікультурної компетентності учнів профільної школи.

Одним із завдань полікультурної освіти є формування полікультурної компетентності, яку розуміють як комплексну якісну характеристику індивіда, результативний блок, сформований через знання не тільки рідної, але й інших культур, уміння застосовувати свої знання в процесі міжкультурної комунікації,

досвід міжкультурного спілкування, толерантне ставлення до представників інших культур, поведінкові реакції в умовах міжкультурного спілкування [6, с. 76].

Отже, у центрі уваги методистів і викладачів постає не просто учень як суб'єкт процесу навчання, а бікультурна, білінгвальна мовна особистість, здатна до адекватної, соціокультурної діяльності в умовах іншої культурної та мовної спільноти [4, 31].

На основі аналізу наукових студій (І. Кушнір, І. Песков та ін.), присвячених проблемі формування полікультурної компетентності, виділяємо такі її компоненти:

- когнітивно-інформативний компонент: оволодіння знаннями про історію, культуру, звичаї та побут тієї держави або народу, мову якого аналізують;
- комунікативно-практичний компонент: передбачає засвоєння особливостей міжкультурного спілкування;
- ціннісний компонент: оволодіння системою загальнолюдських цінностей, представлених в уявленнях народу тієї держави, з мовою якої знайомиться (вивчає) учень.

Л. Перетяга переконана, що процес формування полікультурної компетентності може бути успішним за таких дидактичних умов: забезпечення інтеграції полікультурної інформації з основним програмовим матеріалом навчальних предметів та забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування полікультурної компетентності [9]. Реалізації цих умов сприятиме методично правильно організована робота з текстом, який варто розглядати як засіб формування ціннісних орієнтацій, комунікативної, мовної, полікультурної компетентностей учнів; джерело інформації, об'єкт розуміння й вивчення.

У сучасній лінгводидактиці здійснено перегляд ставлення до тексту (текст – мета, засіб, реалізація навчання), широке залучення даних лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики та етнолінгвістики. Виокремлюється «герменевтичні та нарративні напрями» вивчення тексту (Т. Ніколаєва, М. Каспаров, С. Гіндін та ін.). Усе це переконує в актуальності організації багатоаспектної роботи з текстом під

час формування полікультурної компетентності, адже працюючи з текстом, на думку О. Кучерук, учні пізнають картину світу крізь культурний вимір, ототожнюють себе з «іншим», продукують духовно-естетичні висловлювання, обмінюються думками – відбувається розуміння «іншого» в процесі інтерсуб'єктної мовленнєвої взаємодії, а герменевтичний аспект лінгвометодики пов'язується з риторичним [5]. Крім того, працюючи з текстом, учні збагачують свій інтелектуальний і культурний потенціал, формують уявлення про різні сторони життя різних епох і націй, вчать логічно мислити, доводити власну думку. Отже, старшокласники, з одного боку, засвоюють відбиті в тексті особливості життя, побуту, традицій, звичаїв, моральних та естетичних цінностей окремого етносу, а з іншого – взірці мовленнєвої поведінки, які є відображенням національно-мовної картини світу, тобто національно специфічними мовними елементами, що у своїй сукупності є своєрідним засобом пізнання, оцінювання й відображення етносом довкілля [3].

Завдання вчителя-словесника – організувати планомірну, цікаву, кваліфіковану роботу з текстом, що забезпечить оволодіння багатством усного й писемного мовлення, адже правильне сприйняття тексту є необхідною основою для формування мовної та мовленнєвої компетентностей, засвоєння знань з інших культур.

На нашу думку, робота з текстом не лише дасть змогу учням ознайомитися з інформацією про особливості розвитку націй, народностей, що населяють Україну, Європу, світ, з якими можливе потенційне спілкування нинішніх школярів, але значною мірою сприятиме виробленню комунікативно значущих умінь працювати з інформацією (скорочувати її, доповнювати, виділяти головне тощо). Вивчення методичних праць, узагальнення досвіду вчителів-словесників переконує, що доцільно це зробити в три етапи:

- 1 етап – засвоєння текстотворчих функцій мовних одиниць загалом: під час аналізу тексту необхідно знайти їх, дати граматичну характеристику, визначити відмінності в структурі й семантиці подібних конструкцій, з'ясувати стилістичну роль, а отже, пояснити функціональ-

не навантаження мовних одиниць тексту, у семантиці яких зосереджена вага май актуальна культурна інформація [7,61];

- 2 етап – формування вмінь і навичок використовувати прийоми реалізації основних текстових категорій за допомогою того чи того мовного засобу;
- 3 етап – удосконалення сформованих в процесі аналізу текстів певних умінь через виконання тренувальних вправ: учні створюють власні висловлювання з урахуванням тих чи тих мовних явищ. У зв'язку з цим основне їхнє завдання полягає в створенні тексту чи його фрагментів.

У профільній школі вивчення мовних явищ на текстовій основі має відбуватися завдяки міжпредметній інтеграції, що забезпечує використання дидактичних матеріалів із зарубіжної літератури, іноземної мови, географії, історії, дозволяючи учням не лише спостерігати за функціонуванням мовних одиниць у текстах різних типів і стилів мовлення, але й дає змогу репрезентувати соціокультурні концепти, визначені в соціокультурній змістовій лінії програми, з поступовим розширенням їхнього інформаційного поля [8, 5–7].

Нам видається, що під час роботи з текстом найбільш ефективними будуть такі вправи: аналітичні, пов'язані з аналізом текстового матеріалу; комунікативні, що передбачають залучення учнів до активної комунікативної діяльності, спрямовані на формування інтелектуально-креативних здібностей учнів: мовного чуття, дару слова, мислення, мовлення, уваги, спостережливості тощо; асоціативні, що спонукають учнів до виявлення емоційно-почуттєвого ставлення до тексту й навчального матеріалу, що досліджується на його тлі; дослідницькі, що передбачають залучення учнів до творчості через пошук, шляхом створення й розв'язання проблемних ситуацій [8].

Така система вправ і завдань дозволить учням не тільки повторити засвоєні відомості про текст, послідовно уточнити й поглибити знання про його структуру, стильові ознаки, усвідомити комунікативний принцип добору мовних засобів, а й сприятиме розвитку естетичного мовного смаку, якісному зба-

гаченню мовної культури старшокласників, засвоєнню культурних надбань людства.

Отже, робота з текстом як засобом формування полікультурної компетентності учнів профільних класів дасть змогу створити такі умови навчання, що дозволять відтворити процес реального спілкування, сприятиме засвоєнню норм і моделей міжкультурного спілкування, стане поштовхом до ефективної соціальної взаємодії старшокласників у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / О. М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
2. Гулецька Г. І. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки / Г. І. Гулецька. – К., 2008. – 21 с.

T. GRUBA
Rivne

TEXT AS A MEANS OF MULTICULTURAL COMPETENCE FORMATION OF PUPILS OF PROFESSION-ORIENTED SCHOOL

The article considers linguodidactic potential as a means of multicultural competence formation of the profession-oriented school pupils. Based on the analysis of scientific studies on the issue of multicultural competence formation, the author identifies its following components: cognitive-informative, communicative and practical, axiological. It is proved in the article that the use of the text at the lessons of the Ukrainian Language in profession-oriented classes will help to create the conditions for training that will display real communication process, contribute to mastering standards and models of intercultural communication, push senior pupils to effective social interaction in the future.

Key words: multicultural competence, components of multicultural competence, text, language means, exercises.

T. Л. ГРУБА
г. Ровно

ТЕКСТ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПРОФИЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье рассмотрен лингводидактический потенциал текста как средство формирования поликультурной компетентности учащихся профильной школы. На основе анализа научных исследований, посвященных проблеме формирования поликультурной компетентности, автор выделяет такие ее компоненты: когнитивно-информативный, коммуникативно-практический и ценностный. В статье доказано, что использование текста на уроках украинского языка в профильных классах содействуют созданию условий обучения, позволяющих воспроизвести процесс реального общения, способствуют усвоению учащимися норм и моделей межкультурного общения, являются толчком к эффективному социальному взаимодействию старшеклассников в будущем.

Ключевые слова: поликультурная компетентность, компоненты поликультурной компетентности, текст, языковые средства, упражнения.

3. Дружененко Р. С. Національно-культурний текст – засіб формування мовленнєвих умінь і навичок учнів / Р. С. Дружененко // Збірник наукових праць : Педагогічні науки. – Вип. 39. – Херсон : ХДУ, 2005. – С. 63–67.
4. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – М. : МПСИ. – Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – 428 с.
5. Кучерук О. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2014. – №2 (112). – С. 2–7.
6. Кушнір І.М. Компоненти полікультурної компетентності іноземних студентів [Електронний ресурс] / І.М. Кушнір. – Режим доступу : <http://crow.off.in.ua/handle/123456789/3137>
7. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. Мацько // Культура слова. – 2011. – Вип. 75. – С. 56–66.
8. Пентиліук М. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. Пентиліук, А. Нікітіна, О. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5–7.
9. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 Теорія навчання / Л. Є. Перетяга. – Харків, 2008. – 24 с.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2015